

студентської молоді до самовиховання, як запоруки їх успішної діяльності, життя у суспільстві, до повноцінного виконання своїх громадських обов'язків, особливо у професійній діяльності.

Список використаних джерел:

1. Концепція національного виховання студентської молоді. Додаток до рішення колегії МОН від 25 червня 2009 р. протокол № 7/2–4. URL : litterref.ru/bewotrujgmermerna.html. (дата звернення 07.10.2017)
2. Педагогическая технология : учебное пособие для студ. пед. спец. / науч. ред. М. Е. Поленова. Белгород : Изд-во БГУ, 1998. 400 с.

УДК [356.35:378.6] (477)

**МІЖДИСЦИПЛІНАРНИЙ ПІДХІД ЯК УМОВА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ
ВІЙСЬКОВИХ ЮРИСТІВ**

Радченко К.А.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Порушена у статті проблема пов'язана із визначенням педагогічних умов, створення яких в освітньому процесі вищого навчального закладу сприятиме формуванню професійної компетентності військових юристів. У статті розглянуто особливості побудови освітнього процесу підготовки військових юристів на засадах міждисциплінарного підходу. Розглянуто зміст понять «міждисциплінарність», «міждисциплінарні зв'язки», «міждисциплінарний підхід». Обґрунтовано можливості міждисциплінарного підходу у формуванні професійної компетентності військових юристів.

Ключові слова: міждисциплінарний підхід, освітній процес, професійна компетентність, військові юристи.

**МЕЖДИСЦИПЛИНАРНЫЙ ПОДХОД КАК УСЛОВИЕ ФОРМИРОВАНИЯ
ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ ВОЕННЫХ ЮРИСТОВ**

Радченко К.А.,

Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого,

Рассмотренная в статье проблема связана с определением педагогических условий, создание которых в образовательном процессе высшего учебного заведения будет

способствовать формированию профессиональной компетентности военных юристов. В статье рассмотрены особенности построения образовательного процесса подготовки военных юристов на основе междисциплинарного подхода. Рассмотрено содержание понятий «междисциплинарность», «междисциплинарные связи», «междисциплинарный подход». Обоснованы возможности междисциплинарного подхода при формировании профессиональной компетентности военных юристов.

Ключевые слова: междисциплинарный подход, образовательный процесс, профессиональная компетентность, военные юристы.

INTER-DISSIPLANAL APPROACH AS A CONDITION FOR FORMING PROFESSIONAL COMPETENCE OF FUTURE MILITARY LAWYERS

Radchenko K.

National Law University named after Yaroslav the Wise,

In this article, the problem is related to the definition of pedagogical conditions, which in the educational process of a higher educational establishment will contribute to the formation of professional competence of military lawyers. The article deals with the peculiarities of constructing an educational process for the training of military lawyers on the basis of an interdisciplinary approach.

The content of the concepts of "interdisciplinary", "interdisciplinary connections", "interdisciplinary approach" is considered. The possibility of an interdisciplinary approach in shaping the professional competence of military lawyers is substantiated.

Key words: interdisciplinary approach, educational process, professional competence, military lawyers.

Постановка проблеми. Аналіз наукових досліджень з питань професійної підготовки військовослужбовців, які розглянуто в працях В. Іванова, Д. Іщенко, А. Кучеренко, С. Морозова, В. Павлушенко, Є. Потапчука, М. Руденко, І. Томків, С. Чистякова, Г. Штефаніч, Ю. Юрчук, В. Ягупова та ін., свідчить, що проблема формування професійної компетентності майбутніх військових юристів у процесі фахової підготовки є недостатньо дослідженою в педагогічній теорії, а тому не знайшла належного відображення в практиці їх підготовки. Вирішення зазначеної проблеми потребує визначення, обґрунтування і створення певних педагогічних умов, спрямованих на формування професійної компетентності майбутніх військових юристів в освітній процес вищих навчальних закладів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Найбільш ґрунтовні дослідження питань формування професійної компетентності фахівців різних галузей би проведені такими вченими як В. Байденко, С. Батишев, Н. Бібік, В. Бондарь, С. Глазачев, Н. Кічук, Л. Коваль,

В. Лукашевич, В. Марішук, Н. Матюхіна, І. Мельничук, О. Овчарук, О. Савченко, В. Сериков, Т. Сорочан, Ю. Татур, А. Хугорський, В. Шадриков, С. Шишов, Г. Юхновець та іншими.

Мета статті – розглянути особливості побудови освітнього процесу підготовки військових юристів з позицій міждисциплінарного підходу, запровадження якого дозволить більш ефективно формувати їх професійну компетентність.

Виклад основного матеріалу дослідження. Формування професійної компетентності випускників різних спеціальностей, пов'язаних із здійсненням міжгалузевих досліджень, забезпечується міждисциплінарними освітніми програмами. Міждисциплінарність освітніх програм ґрунтується на інтегрованих наукових напрямках, що виникли на межі наук або в рамках декількох різних наук (наприклад, спеціальності «Правоохоронна діяльність», «Цивільна безпека» та ін.) [5]. Проте сучасна практика підготовки фахівців орієнтована на вузьку спеціалізацію у конкретних галузях професійних знань, що не дає можливості сформувати у студентів широкий спектр професійних компетенцій. З метою розширення можливостей для формування професійної компетентності фахівців в умовах освітнього процесу ЗВО, в тому числі й військових юристів, доцільно використовувати можливості міждисциплінарного підходу. В освітньому процесі міждисциплінарний підхід реалізується через міждисциплінарні зв'язки. Міждисциплінарні зв'язки – це зв'язки між змістом навчальних дисциплін (предметів), які встановлює викладач або студент у процесі пізнавальної діяльності з метою більш глибокого усвідомлення тієї чи іншої проблеми, а також для більш ефективного застосування знань на практиці [7].

Питання міждисциплінарного навчання широко обговорювалося у США ще на початку 60-их років ХХ століття. Завдяки дослідженням Hilda Taba (1966) та інших науковців ці питання набули актуальності, адже підхід, орієнтований на вивчення однієї дисципліни, не дозволяє проникнути в суть певного явища, подивитися на нього під різними кутами зору, об'єктивно оцінити та проаналізувати отриману інформацію.

Так, в кінці 80-их років більшість науковців дійшли висновку, що міждисциплінарне навчання здатне покращити засвоєння окремих дисциплін, а не витіснити їх. Відтоді головним завданням викладачів є добір таких зв'язків між дисциплінами, які здатні викликати мислення вищого порядку, відкидаючи слабкі зв'язки, які можуть спровокувати когнітивний дисонанс [7]. Поняття когнітивного дисонансу вперше визначено Леоном Фестінгером у 1956 р. Науковець пояснював його як внутрішній психологічний конфлікт, який виникає у свідомості людини внаслідок зіткнення суперечливих знань та переконань,

коли існування одного явища заперечує інше. Розв'язання цього внутрішнього конфлікту стимулює людину по пошуку нових знань, які нададуть змогу зрозуміти природу явища.

В. Казаков акцентує увагу на тому, що для студентів важлива міждисциплінарна інтеграція інформації для розуміння зв'язків між різними науками, а деяких випадках – єдність (фундаментальність) наук [3, с. 38-40].

Вчений доводить, що міждисциплінарний інтеграційний підхід забезпечує системність теоретичних знань, всебічне бачення і усвідомлення складних явищ і процесів соціальної і професійної реальності, формування цілісного уявлення про конкретний предмет, явище, вид діяльності. Вона здійснюється шляхом угруповання навколо базової дисципліни (інтегратора, ядра інтеграції) інформації (наукових понять, законів, відомостей і так далі) з різних наукових дисциплін, в яких ряд тематичних питань розглядається з погляду об'єкту, предмету і завдань науки-інтегратора. Як таке ядро може вибиратися та наукова область, в якій спочатку (або найповніше, сутнісно) визначається поняття предмет інтегрованого розгляду.

Інтеграційний підхід актуалізує і інтеграційний тип пізнання, що поєднує безпосередній досвід, системне мислення, продуктивний підхід до проблеми, і що припускає пізнання цілого не тільки на базі вивчення його окремих частин, але і виявлення взаємозв'язків між ними. Діяльність студентів по структуризації і систематизації інтеграційних знань «припускає розумову діяльність видалених зв'язків і їх встановлення між окремими поняттями, об'єктами» [2]. При цьому, основними формами навчання є: проблемна лекція, практичне заняття з елементами дискусії, рольові та імітаційні ігри, моделювання майбутньої професійної діяльності, науково-дослідна робота студентів, проектна діяльність, різні види практик, курсові, дипломні та магістерські роботи.

Проведений у рамках дослідження аналіз наукової літератури показав науковий інтерес дослідників до феномену міждисциплінарності в освітньому процесі. Значний внесок в обґрунтування цього поняття здійснили українські та зарубіжні вчені, які розрізняють поняття «міждисциплінарність», «полідисциплінарність», «трансдисциплінарність» (В. Буданов, О. Князева, С. Курдюшов та ін.); розглядають міждисциплінарність як елемент фундаментальності та інноваційності у науці (В. Гончаренко); вивчають міждисциплінарність як один з підходів загальнонаукової методології (М. Кругляк).

Коротко розглянемо поняття, які за змістом є родовими. Поняття «міждисциплінарність» має різні значення, його синонімами є поняття «полідисциплінарність» і «трансдисциплінарність», які дещо відрізняються у тлумаченні. Полідисциплінарність означає спільне вивчення певного складного об'єкта різними

дисциплінами (наприклад, вивчення людини психологією, генетикою, соціологією тощо). Це поняття окреслює можливість діалогу між науками, де кожна наука має свій предмет дослідження. Трансдисциплінарність передбачає вихід досліджень за межі однієї дисципліни, при цьому відбувається перенесення дослідницьких схем з однієї галузі в іншу. Трансдисциплінарне дослідження є спільним дослідницьким проектом для декількох відмінних галузей наукових знань. «Міждисциплінарна взаємодія передбачає комунікацію, в якій кожна дисципліна є водночас автономною і відкритою. Необхідно, щоб кожна наукова дисципліна, що входить до полі- і трансдисциплінарного комплексу, була одночасно і відкритою, і замкнутою. Відкрита до нових когнітивних схем, які переносяться із суміжних і більш віддалених наукових дисциплін і мають для неї евристичну значущість; готова до кооперації з іншими науковими дисциплінами, реалізації спільних дослідницьких проектів. Замкнута, оскільки вона повинна прагнути зберегти свій специфічний предмет і ракурс дослідження, розвивати прогресивні і найбільш просунуті дослідницькі методи і стратегії» [4].

В. Андрейцев розглядає міжпредметні зв'язки як підґрунтя міждисциплінарного підходу і визначає їх «педагогічну категорію для позначення інтегративних відношень між об'єктами, явищами, процесами реальної дійсності, що знайшли відображення в змісті, формах, методах навчального процесу» [1]. Ця умова обґрунтовується тим, що в процесі навчання майбутніх юристів важливою засадою є єдність вивчення різних аспектів правової діяльності (судової, цивільної, кримінальної, адміністративної тощо). Під час традиційної організації навчального процесу у ЗВО студент диференційовано вивчає кожен дисципліну, коли професійна діяльність потребує наявності інтегрованої суми знань і вмінь, використання їх на практиці, чому й сприятиме реалізація міжпредметних зв'язків.

Міжпредметні зв'язки умовно поділяють на попередні та перспективні. У процесі використання міжпредметних зв'язків відбувається взаємообмін і взаємодоповнення дисциплін, які вивчають у межах одного семестру, навчального року [7]. Під попередніми міжпредметними зв'язками розуміють такі зв'язки, коли при поясненні матеріалу дисципліни викладач спирається на знання вивчених попередньо курсів. Такі зв'язки забезпечуються при одночасному вивченні курсів, а перспективні зв'язки використовуються в тих ситуаціях, коли викладання випереджає його використання в інших дисциплінах.

Включення міжпредметних зв'язків до процесу формування професійних умінь сприяє оновленню вже відомого матеріалу, об'єднує нові й попередні знання, наочно демонструє необхідність і корисність знань із усіх предметів, що значно посилює мотивацію до навчання.

На основі аналізу програм навчальних дисциплін та виявлених міжпредметних взаємозв'язків легше оптимізувати зміст навчання та керувати навчальним процесом. Отже, реалізація міждисциплінарних зв'язків сприятиме забезпеченню взаємозв'язку всіх напрямів їх підготовки – теоретичного та практичного. Міждисциплінарний підхід має значну кількість переваг, а саме:

- стимулювання мотивації студентів до навчання в цілому, а не тільки до вивчення певної дисципліни, до ґрунтовного осмислення та порівняння, усвідомлення необхідності всіх отриманих знань для майбутньої професії;
- можливість застосовувати і переносити знання в різні ситуації;
- можливість по-новому зрозуміти вже відомий матеріал;
- розширення кругозору, підвищення самостійності та творчості студентів;
- інтеграція набутих знань, навичок та вмінь в одне ціле та сприйняття засвоєного протягом усього навчання матеріалу як нерозривної єдності;
- можливість реалізувати головні дидактичні принципи навчання [6].

Однією з переваг міждисциплінарного підходу є реалізація ним основних дидактичних принципів навчання.

Перш за все, міжпредметної координації, що забезпечує взаємодію викладання різних дисциплін, узгодження їхніх тем та навчальних програм. В результаті цього забезпечується також принцип систематичності та послідовності викладання навчального матеріалу та формування необхідних навичок і вмінь.

Принцип науковості реалізується на урахуванні сучасних даних відповідних галузей науки, які безпосередньо пов'язані із спеціальністю студентів.

Принцип професійної спрямованості який реалізується шляхом моделювання ситуацій професійної діяльності. Все це сприяє урахуванню професійних інтересів студентів, оволодінню ними фаховою термінологією, особливостями діяльності спеціалістів обраної сфери діяльності і, як наслідок, успішному оволодінню обраною професією.

Принцип наочності в межах міждисциплінарного підходу передбачатиме використання на заняттях схем, фотографій, моделей тощо, які демонструють зв'язки знань (наукової інформації) з різних дисциплін.

Принцип доступності реалізується шляхом урахування раніше набутих знань, навичок, умінь, акцентуванні уваги спочатку на їх міждисциплінарному застосуванні.

Принцип свідомості реалізується завдяки пропонуванню студентам самостійно дібрати міждисциплінарну тему, пояснити зв'язки з іншими дисциплінами, продемонструвати їх на прикладах тощо.

Реалізацію принципу активності у навчанні можна здійснити шляхом надання можливості студентам проявити себе як унікальну активну особистість з власним підходом до вирішення міждисциплінарних проблем.

Принцип виховного впливу навчання в межах міждисциплінарного підходу реалізується шляхом стимулювання студентів до творчого пошуку, інноваційних досліджень, висловлювання власних думок, особистісного та професійного розвитку, активності, самостійності, ініціативності, тактовності, взаємодопомоги.

Принцип урахування індивідуальних особливостей передбачає надання раціональної допомоги, яка відповідає рівню знань та дозволяє подолати труднощі, які виникають у студентів, обізнаність про індивідуальні особливості студентів.

Таким чином, міждисциплінарний підхід сприяє реалізації дидактичних принципів навчання, стимулює викладача до оновлення змісту навчання, збагачення його цікавими та актуальними міждисциплінарними темами, новими соціальними ролями та комунікативними ситуаціями.

Разом з тим, міждисциплінарний підхід передбачає інтегрованість (поєднання і взаємопроникнення) знань, здатність відтворювати, узагальнювати та застосовувати отримані при вивченні різних навчальних предметів знання і уміння для вирішення конкретних професійних завдань (теоретичних, практичних) та усвідомлення і практичну орієнтованість знань, розуміння сфери застосування інформації, здатність накопичувати і виділяти знання, необхідні для вирішення конкретних професійних завдань.

При чому цей підхід забезпечить підвищення рівня професійних знань і умінь у студентів з юридичної науки, а саме володіння термінологічним понятійним апаратом, знання провідних напрямів сучасної юридичної науки, здатність виявляти їх взаємозв'язки, визначати необхідні для їх ефективного здійснення знання і уміння; усвідомлення загальних цілей і завдань професійної діяльності фахівця в області юриспруденції, специфічних засобів і методів їх рішення, цілей і завдань, способів професійного саморозвитку та ін. та сприятиме формуванню професійно важливих якостей.

Використання можливостей міжпредметних зв'язків дозволяє підвищити рівень професійних знань і умінь студентів у юридичній галузі, а саме сприяє оволодінню термінологічним понятійним апаратом, знаннями провідних напрямів сучасної юридичної науки, розвитку здатності виявляти їх взаємозв'язки, застосовувати необхідні для їх ефективного здійснення знання і уміння; усвідомлення загальних цілей і завдань професійної діяльності фахівця в області юриспруденції, специфічних засобів і методів їх рішення, цілей і завдань, способів професійного саморозвитку та ін.

Розглянемо міждисциплінарні зв'язки навчальних дисциплін за роками навчання, згідно навчального плану та освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів за спеціальністю 081 «Право», спеціалізація «Військово-юридична»: 1 курс – «Логіка», «Філософія (філософія, релігієзнавство, етика і естетика)», «Юридична деонтологія»; 2 курс – «Організація судових та правоохоронних органів», «Соціально-політичні студії (політологія та соціологія)», «Статути Збройних Сил України та їх практичне застосування»; 3 курс – «Безпека життєдіяльності підрозділів (у т. ч. безпека життєдіяльності, основи охорони праці)», «Військова педагогіка та психологія»; 4 курс – «Цивільно-правові зобов'язання за участю структурних підрозділів Міністерства оборони України», «Правова робота у Збройних Силах України».

Для посилення практичної спрямованості підготовки до професійної діяльності для викладання лекцій, окрім науково-педагогічного складу ЗВО, доцільно залучати фахівців-практиків, учасників бойових дій (антитерористичних операцій), найбільш досвідчених наукових працівників або досвідчених фахівців з військ (сил).

З метою посилення взаємодії між військами та вищими навчальними закладами, до викладання лекцій з актуальних проблем військової справи доцільно залучати посадових осіб апарату Міністерства оборони України та Генерального штабу Збройних Сил України, командувань видів Збройних Сил України (родів військ) тощо.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. На підставі аналізу проблеми дослідження та узагальнення його результатів, можемо стверджувати, що запровадження міждисциплінарного підходу в освітню практику підготовки військових юристів є умовою ефективного формування їх професійної компетентності.

Список використаних джерел:

1. Андрейцев В. І. Правнича освіта в Україні: проблеми теорії та практики : навч.-практич. посіб. Київ : Нац. ун-т ім. Т. Шевченка, 2000. 768 с.
2. Баранова Є. П. Якість освіти. іїв. : 2003. 63 с.
3. Казаков В. Г. Качество образования. Оренбург, 2001. □С. 38–40.
4. Князева Е. Н. Трансдисциплинарность синергетики : следствия для образования. Синергетическая парадигма. Человек и общество в условиях нестабильности. Москва, 2003, 232 с.
5. Постанова Кабінету Міністрів № 787 від 27 серпня 2010 року «Про перелік напрямів і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за освітньо-кваліфікаційними рівнями спеціаліста і магістра» URL : newstmp/2010/08_09/796.doc (дата звернення 22.05.2013).
6. Федоренко О. І., Шевцов С. О. Зміст професійної компетентності працівників експертної служби МВС України. *Військова освіта* : зб. наук. праць / Націон. ун-т оборони імені Івана Черняхівського. 2017. № 1 (35). С. 192–199.

7. Філософський енциклопедичний словник : енциклопедія. НАН України, Ін-т філософії ім. Г.С. Сковороди ; голов. ред. В. І. Шинкарук. Київ : Абрис, 2002. 742 с.

УДК 378 (091) (100 +477) 15/19: 001.891 (045)

НАУКОВО-МЕТОДИЧНА РОБОТА В ІСТОРІЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ ТА ЗАРУБІЖНОЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ (ДРУГА ПОЛОВИНА XVI – ПОЧАТОК XX СТОЛІТТЯ)

Степанець І. О.

Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»

Харківської обласної ради

У статті актуалізується питання першорядності науково-методичної роботи в системі освіти на рівні закладів вищої освіти. Здійснено спробу ретроспективного огляду основних здобутків філософів, мислителів, педагогів, науковців щодо розвитку науково-методичного забезпечення освітнього процесу, створення науково-методичних комплексів закладів вищої освіти у визначених хронологічних межах (друга половина XVI – початок XX століття).

Наукова праця присвячена історико-педагогічному аналізу генези науково-методичної роботи у вітчизняній та зарубіжній педагогічній думці і практиці вищої школи.

На основі аналізу праць, ідей та педагогічної практики розглянуто особливості розвитку підвалин науково-методичної роботи шляхом характеристики її цілей, змісту, форм і місця в структурі закладів вищої освіти.

У роботі зроблено висновки щодо етапів розвитку і функцій науково-методичних комплексів в університетах і їх структурних підрозділах, що дає можливість визначити тенденції їх розвитку у зазначений та інші історичні періоди.

Ключові слова: науково-методична робота, педагогічні ідеї, педагогічні здобутки, університети, статuti, науково-методичні комплекси.

НАУЧНО-МЕТОДИЧЕСКАЯ РАБОТА В ИСТОРИИ ОТЕЧЕСТВЕННОГО И ЗАРУБЕЖНОГО ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ (ПЕРВАЯ ПОЛОВИНА XVI – НАЧАЛО XX ВЕКА)

Степанець І. А.

Коммунальное учреждение «Харьковская гуманитарно-педагогическая академия»

Харьковского областного совета

В статье актуализируется вопрос первостепенности научно-методической работы в системе образования на уровне высших учебных заведений. Предпринята попытка ретроспективного пересмотра основных достижений философов, мыслителей, педагогов, ученых по развитию научно-методического обеспечения образовательного процесса, создание научно-методических комплексов высших учебных заведений в определенных хронологических рамках (вторая половина XVI - начало XX века).